

"למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי
את בני ישראל בהוציאי אותם
מארץ מצרים וגו'"
[א"ח"ח 1234567]

(ויקרא כג, מב.)

אוצר החכמה

עניני חג הסוכות והלכותיו זכר לענני הכבוד

ויש לנו לדעת שצריך להבין ולהשכיל בכל מצוה ומצוה
לדעת סיבתה וענינה כי כל אחת מהן יש לה ענין גדול
ונכבד להודיע וסיבתו וגדלותו ורוממותו ויחוד אלוהותו
ממעשה בראשית מעשה מרכבה והנסים והנפלאות שנעשו
לאבותינו. והמשכיל בהם תתעלה נפשו בעולם הרוחני
ותדבק בעליונים משרתי עליון להדבק אליהם לעבוד
בורא עולם בקה העליון שבעבודה.

(שערי העבודה לרבינו יונה—פרק נ"א)

סימן מג

אזהרה

ביאורים במחלוקת דר"ע ור"א בטעם מצות סוכה

כתיב בתורה בפרשת אמור (ויקרא כג. מב.) "בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים אני ה' אלוקיכם".

בגמ' בסוכה דף יא: תניא בסוכות הושבתי את בני ישראל ענני כבוד היו דברי רבי אליעזר רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם.

בתורת כהנים הגי' הפוכה ר' אליעזר אומר סוכות ממש היו רבי עקיבא אומר סוכות ענני כבוד היו.

התרגום אונקלוס ג"כ סובר שהסוכות היו ענני כבוד שכן מתרגם את הפס' הנ"ל ארי במטלת עננין אותיבות ית בני ישראל באפקותי יתהון מארעא דמצרים.

בירור מהו דעת רבי אליעזר

הגאון ר"י ברלין מעורר ענין זה מה היא הגירסא הנכונה בשיטת רבי אליעזר האם כגירסת הגמ' דילן שענני כבוד היו או כגירסת התו"כ שסוכות ממש, ורוצה להוכיח כגירסת התורת כהנים מדברי המכילתא בפרשת בא (יב. לז) עה"פ "ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה" רבי עקיבא אומר ענני כבוד היו, הרי בפשטות המכילתא שרבי עקיבא סובר שסוכות ענני כבוד היו (אם כי שאין זה מוכרח שהרי כו"ע סברי שהיו ענני כבוד וכל מחלוקתם האם נקבע מחמת זה חג הסוכות).

המהרי"ץ חיות מוכיח מדברי התרגום שסובר שענני כבוד היו הרי אונקלוס תלמידו של רבי אליעזר היה כדאיתא במגילה דף ג. תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי רבי אליעזר ורבי יהושע ומסתמא מתרגם כשיטת רבו שמצות סוכה היא זכר לענני הכבוד.

והנה בסימן תרכ"ה כתב הב"ח שהעיקר להלכה בדברי רבי אליעזר שכן תרגם אונקלוס ארי במטלת עננין אותיבת. ולפי הנ"ל יל"ע מה חיזוק להלכה בדברי רבי אליעזר מהתרגום אונקלוס שהיה תלמידו ומפני כך מתרגם כדבריו, ואם כוונתו לומר שלדידן העיקר הוא בדברי רבי אליעזר לפסוק כמותו, כיון שהתרגום תרגם כמותו מ"מ לפי המבואר שהאונקלוס היה תלמידו של רבי אליעזר א"כ מה הוכחה יש בכך בזה שתירגם ע"ד רבו, וצ"ב.

ונראה לבאר עפמ"ש"כ בספר יד מלאכי אות תרנ"ט בכללי התרגום וז"ל אין להקשות משום ברייתא על התרגום כי דברי בעל התרגום עיקר ואדרבה מדבריו להקשות לכל הדיעות כי התרגום למשה מסיני נאמר כדמשמע בפ"ק דמגילה, מהר"י די ליאון במגילת אסתר דף ל' ב' (שורש החמישי אות ט"ו) וכ"כ הרב שושנים לדוד בכריתות פ"ב משנה א', ועיין עוד מש"כ בזה השדי חמד ח"ה עמ' 372.

ולפי זה מובן שפיר דברי הב"ח שהעיקר להלכה כרבי אליעזר כיון שהתרגום מתרגם כדבריו.⁵²³⁴⁵⁶⁷

ועיין עוד בשו"ת תורת חסד ח"א סימן ל"ה שהאריך להוכיח את הגירסא הנכונה האם כגמ' דילן או כתורת כהנים.

ובספר דברי שיר (הרה"ג ר' שמואל יוסף רבינוב זצ"ל) וכן בספר פתחא זוטא כתבו שלכן הביא רש"י את דברי התרגום שמכיון שהיה תלמידו של ר"א א"כ מסתבר שמפרש כדברי רבו, וזה הוכחה כגירסא דילן בגמ' שר"א הוא שסובר כי בסכות ענני כבוד היו.

ו. יל"ע האם התרגום מתרגם כדעת רבי אליעזר בכל דוכתין. הנה איתא ביבמות שדעת רבי אליעזר בפנוי הבא על הפנויה שעשאה זונה, ודעת הרמב"ן בספר המצוות שורש התמישי שלדעת ר"א פנוי הבא על הפנויה פוסלה לכהונה ועובר בלאו דלא יהיה קדש אבל לדעת חכמים שחולקים על ר"א וסברי דלא עשאה זונה אינה נפסלת לכהונה וגם לא עובר בלאו דלא יהיה קדש (ודלא כדעת הרמב"ם שם שאף שאינה פוסלה לכהונה מ"מ עובר בלאו דלא יהיה קדש) וכתב הרמב"ן (באות י"ד) שהתרגום שמתרגם את הפסוק לא תהיה קדשה לא תהא אתתא מבנת ישראל לגבר עבד ומבואר שדווקא בעבד הבא על בת ישראל עוברים בלאו זה היינו משום שדעת התרגום היא שלא כדעת רבי אליעזר. מבואר בדבריו שאין בהכרח שהתרגום יתרגם כדעת רבו רבי אליעזר שו"ר שדן בענין זה המהר"ץ חיות במגילה דף ג'. וביבמות מח. עיי"ש שהביא ראיה ג"כ שאין בהכרח שהתרגום יתרגם כדעת רבי אליעזר רבו.

טעם מצות סוכה לדעת ר"ע

בדעת רבי עקיבא שסוכות ממש עשו להם העירו המפרשים מה נס בזה שהצריך הכתוב שנעשה לו זכר.

הומב"ן בפרשת אמור מפרש שידעו ויזכרו שהיו במדבר לא באו בבית ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה וה' היה עמם לא חסרו דבר.

ובפירוש רבי אלעזר נחום על המכילתא הביא שהנס היה שישבו בסוכות בלא פחד מאויבים, ולזכר נס זה צותה התורה לישב בסוכה.

הרשב"ם מפרש כי בסוכות הושבתי בלא ישוב ובלא נחלה ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי.

עוד כתב בפירוש רבי אלעזר נחום על התוספתא לחדש שהסוכות הוא זכר לנס ^{הוא} שהמרחק בין רעמסס לסוכות הוא ק"כ מיל והקב"ה הפריח את ישראל כהרף עין מרעמסס לסוכות וכמש"כ "ואשא אתכם על כנפי נשרים", וזה כוונת הפסוק "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם ממצרים" כי הנס היה שמיד שיצאו ממצרים, כהרף עין הגיעו לסוכות והושיבום שם.

ביאור הרוקח בדעת רבי עקיבא

הרוקח בסימן רי"ט כתב יש מפרשים כשצרו על ארץ האמורי של סיחון ועוג ועל כרכים שבארץ כנען אז ישבו ישראל בסוכות, ...עד שכבשו בארץ כנען כי בסוכות הושבתי את בני ישראל כשצרים את האומות, וכל זמן שלא כבשו וחלקו קורא יציאת מצרים כמו שכתוב "אשר הכה משה ובני ישראל בצאתם ממצרים" והיא שנת הארבעים, וזהו למען ידעו דורותיכם כי בסוכות שלא יחשבו מאבותינו אברהם יצחק ויעקב אנחנו יושבים בארץ אלא ידעו שיצאו ממצרים וצרו על הערים ונתנם ביד ישראל.

בפשטות ביאור דברי הרוקח הוא שהנס הוא אע"ג שהיו בסכנה בשעת המלחמה מ"מ לא פחדו וישבו בסוכות והקב"ה שמר עליהם והציל אותם.

ויתכן לומר ביאור נוסף והוא עפ"מ ש"כ (בשופטים ה. ד.) "ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו, גם עבים נטפו מים" וכתב הרד"ק והחכם ראב"ע ז"ל פירש כי הוא רמז למלחמות שנלחם הקב"ה עבור ישראל וכו' ופירוש בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום כי שם התחילו ישראל להלחם באומות כשעברו את הר שעיר ונלחמו בסיחון ועוג ויצא השם ית' לפנייהם ונצחום ובכחו גברו בכל המלחמות ההם וכן שמים נטפו גם עבים נטפו מים.

מבואר בדבריו שבמלחמת סיחון ועוג ירדו גשמים כדי שישראל ינצחו במלחמה ואפ"ה ישראל ישבו בסוכות וצ"ל שעליהם לא ירד הגשם והסוכות הגנו עליהם מזרם וממטר, וי"ל לזכר נס זה נצטוו ישראל במצות סוכות.

במש"כ הרוקח שכל מ' שנה במדבר נחשב כזמן יציאת מצרים

ת"י 1234567

ברכות דף ל"ח. שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ ת"ר מה הוא אומר המוציא לחם מן הארץ רבי נחמיה אומר מוציא לחם מן הארץ אמר רבא במוציא כו"ע לא פליגי דאפיק משמע דכתיב א-ל מוציאם ממצרים כי פליגי בהמוציא רבנן סברי המוציא דאפיק משמע דכתיב המוציא לך מים מצור החלמיש ורבי נחמיה סבר המוציא דמפיק משמע שנאמר המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, ומפרש רש"י ורבי נחמיה סבר דמפיק משמע שעתיד להוציא דכתיב המוציא אתכם וכשנאמר פסוק זה למשה עדיין לא יצאו והמוציא לך מים עדיין היה מוציא כל ימי היותם במדבר.

ובתוס' רעק"א על המשניות מקשה וקשה לי מה יעשה רבי נחמיה בקרא דהמעלה אתכם מארץ מצרים וכן המוציא אתכם מארץ מצרים וע"כ דאפיק משמע וצ"ע.

ולפי דברי הרוקח הנ"ל שכתב שאפילו אחר שיצא ממצרים ונכנסו לארץ ישראל כל זמן שלא כבשו וחלקו נקרא יציאת מצרים. א"כ יש לתרץ קושית רעק"א שכל זמן היותם במדבר נקרא יציאת מצרים וא"כ זה דומה למש"כ רש"י לגבי המוציא לך מים שנקרא "המוציא" לפי שעדיין היה מוציא מים כל ימי היותם במדבר.

וכיסוד דברי הרוקח שכל הארבעים שנה במדבר נחשב כיציאתם ממצרים, יש בנותן טעם להביא מש"כ בספר האשכול בהלכות ברכות ההודאה סימן כ"ג וז"ל הרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה ויליף מקרא "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה, ואע"ג דבהאי שעתא לא במצרים ולא בים עמד מ"מ ראה ניסי המן והבאר במקומן וע"י כך נגמרה הצלת ישראל ממצרים, עכ"ל.

וכן כתב המהרש"א בברכות דף נ"ד שאע"ג שיתרו לא ראה מקום הנס במצרים וים סוף וי"ל דלכתם במדבר בכלל נס הצלתם ממצרים הוא וראה שם עמהם ניסי המן והבאר וענני הכבוד.

וואגב העיון יעקב מתרץ שיתרו הגיע להר סיני וכמש"כ (יח, ה) "אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלקים" ולפי שענני הכבוד היו משווים את כל ההרים במדבר היה יכול לראות מהר סיני עד ארץ מצרים וים סוף].

מנחת החסיד

אזה"ח 1234567

ההלכה שסוכות זכר לענני כבוד

כתב הטור בסימן תרכ"ה בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים וגו', תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצוות לפי שהוא דבר שראינו בעינינו ובאזנינו שמענו ואין אדם יכול להכחישנו והיא המורה על אמיתת מציאות הבורא יתעלה שהוא ברא הכל לרצונו והוא אשר לו הכח והממשלה והיכולת בעליונים ובתחתונים לעשות בהן כרצונו ואין מי שיאמר לו מה תעשה כאשר עשה עמנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים באותות ובמופתים, והסוכות שאומר הכתוב שהושיבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבל יכם שרב ושמש ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות כדי שנזכור נפלאותיו ונראותיו.

וכן בשו"ע בסי' זה כתב בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל הם ענני כבוד שהקיפם בהם לבל יכם שרב ושמש.

מבואר בדבריהם שפסקו הלכה כדברי רבי אליעזר שסוכות ענני כבוד היו. (ויעוי' בהגהות הגר"א מש"כ בזה ועיין להלן) וכן משמע מפירש"י עה"ת

(ויקרא כג, מג.) שמפרש את הפס' כי בסוכות הושבתי שהם ענני כבוד, הרי שסתם בפירושו כדעת רבי אליעזר.

וכן מוכיח בהגהות הגר"א מדברי רש"י בסוכה דף ב. שכתב עמש"כ הגמ' שסוכה שלמעלה מכ' אמה פסולה אמר רבה דאמר קרא למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל עד כ' אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מכ' אמה אין אדם יודע שדר בסוכה וכתב רש"י ואע"ג דאין יוצא מידי פשוטו דהיקף ענני כבוד מיהו דרשינן ליה לדרשה.

משמע מפשטות דברי רש"י שסובר שההלכה היא כרבי אליעזר ועיין בביכורי יעקב שכתב שרש"י הוכיח זאת מדברי הגמ' עיי"ש.

אוצר החכמה

הטעם שפסקו הלכה כרבי אליעזר

בהגהות הגר"א הקשה מדוע פסקו הלכה כרבי אליעזר הרי קי"ל בכל מקום ^{אמר רש"י} שנחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא הלכה כרבי עקיבא ועיי"ש שהביא עוד ראיות שלכאורה צ"ל הלכה כרבי עקיבא ועיין עוד ברא"ם ובקרבן אהרן בפרשת אמור (כג, מג) מש"כ בזה.

ובסוף הגהות הגר"א ובביכורי יעקב כתבו שכיון שלגירסת התורת כהנים הגירסא הפוכה ורבי עקיבא הוא שסובר שסוכה היא זכר לענני כבוד משום כך פסקו כן ההלכה.

החיי אדם פוסק גם כר"א וגם כר"ע

כתב החיי אדם ריש הלכות סוכה (כלל קמ"ו אות א') כתיב "בסכת תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים" מתחילה כתוב "בסכת" חסר וכאן "בסכות הושבתי" כתיב מלא אלא להורות שני מיני סוכות שישבו אחד סכות של ענני כבוד ואחד סוכות ממש בשעה שצרו על העירות במלחמות סיחון ועוג.

הרי שפסק גם כר"א שסוכות זכר לענני כבוד וגם כר"ע זכר לסוכות ממש שעשו וכפירוש הרוקח שאיירי במלחמת סיחון ועוג.

אבל צ"ב מש"כ זה בלשון הפסוק שמרמז לשני מיני סוכות שעשו והיכן מצינו תנא שס"ל ששני הטעמים נכונים, וצ"ע.

ושמא י"ל שהחיי אדם ס"ל שההלכה כרבי עקיבא שסוכות ממש עשו להם, ורבי עקיבא ס"ל שהסוכה היא גם זכר לסוכות ממש שעשו וגם לענני הכבוד, ויסוד הדברים מצינו בדברי הנצי"ב בסוכה דף ב: בדעת רש"י שם עיי"ש שכתב הנה דעת רש"י ז"ל דגם רבי עקיבא דס"ל להלן דף יא: דסוכות ממש עשו להם מודה ג"כ לרבי אליעזר ורק בחנייתן עשו סוכות ממש אבל במסען היו ענני כבוד והידיעה היא בתרווייהו ורש"י נקט את הפשוט לכו"ע וזהו שיטת הטור והשו"ע. [ועיין עוד מש"כ הנצי"ב בסוכה דף יא: ובספר דרש משה להגר"מ פיינשטיין זצ"ל דרוש כב].

חוב לכון בשעת קיום מצות סוכה את טעם מצות

סוכה

אוצר החכמה

הב"ח מדייק בלשון הטור הנ"ל ומעיר שאין זה מדרכו בחיבורו זה לבאר הכוונה לשון מקרא שבתורה כי לא בא רק לפסוק הוראה או להורות מנהג ופה האריך לבאר ולדרוש המקרא דבסכת תשבו, וכתב ויראה לי לומר בזה שסובר דכיון דכתיב למען ידעו וגו' לא קיים המצוה כתיקונה אם לא ידע כוונת מצות הסוכה כפי פשטה ולכן ביאר לפי הפשט דעיקר הכוונה בישיבת הסוכה שיזכור יציאת מצרים.

מהו כוונת טעם המצוה לר"א ולר"ע

ובהמשך דברי הב"ח כתב שיש נפק"מ בין רבי אליעזר לבין רבי עקיבא בעצם הכוונה במצות הסוכה שלדעת רבי אליעזר הכוונה במצות סוכה היא לזכור יציאת מצרים אבל א"צ כוונה שהסוכה היא לזכר ענני הכבוד, משא"כ לרבי עקיבא צריך לכוון שהסוכה היא זכר לסוכות שעשו ביציאתן ממצרים. עיין בדבריו איך שהוכיח זאת מדברי הטור.

הט"ז חולק על דברי הב"ח ומפרש להיפך וז"ל ונראה דיש חילוק בפירוש הפסוק ביניהם דלרבי עקיבא אין רבותא באותם הסוכות א"כ מה זכרון יהיה

בדבר אלא וודאי הזכרון שאז יצאנו ממצרים ונמצא עיקר תכלית סוכות שלנו לזכור יציאת מצרים אבל לרבי אליעזר הוה הזכירה על נס אחר דהיינו הקפת ענני הכבוד אלא שתלה הכתוב המצוה ביציאת מצרים כמו שאר מצוות כגון מצות ציצית שיש בה יציאת מצרים וזה פשוט שאין גוף מצות ציצית להזכיר יציאת מצרים אלא שהכתוב ייחס המצוה אחר יציאת מצרים.

ולפי דבריו אדרבה לרבי אליעזר יש לכוין שהסוכה היא זכר לענני הכבוד ולרבי עקיבא יש לכוין שהסוכה היא זכר ליציאת מצרים.

ומחמת מחלוקת זו כותב הפמ"ג ולפי"ז ראוי לכוין שתים שישבנו בסוכות ענני כבוד דבר נסיי וגם הוציאנו ממצרים וכן כתב המשנה ברורה יכוין בעת הישיבה בסוכה שציונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים וגם זכר לענני כבוד שהקיפם אז עלינו להגן מן השרב ומן השמש.

להלכה פסק הפרי מגדים והובא במשנה ברורה שבדיעבד אין הכוונה מבטלת את המצוה אם לא כיון בזמן קיום המצוה, ועיין בביכורי יעקב שמצדד שהכוונה מעכבת את המצוה.

לדעת החכמים
לדעת החכמים
1234567

עוד בענין הכוונה במצות הסוכה בזמן שהוא מצטער

הט"ז בסי' תר"מ ס"ק ח' מאריך בגדרי מצטער שפטור מן הסוכה ובסוף דבריו מחדש דתרי גווני צער יש האחד אם מצטער מחמת הסוכה דווקא דהסוכה מביאה לו צער כשיושב שם אז אין שייך פטור מחמת טירדא דאדרבה בזה זוכר טפי מצות סוכה כיון שהוא מוכרח לישוב במקום שהוא צער לו כדאיתא בסימן תרכ"ה דע"כ צוה הקב"ה לעשות סוכה בתשרי ולא בניסן כי בתשרי הולכין שאר האנשים מן הסוכה כו' בזה אמרינן שאינו פטור אא"כ יש לו מקום שיוכל להנצל, אבל שאר טירדא דבא לאדם צער מצד אחר כגון חולה או שאר צער הגוף שאין לו נוחותא טפי בבית מסוכה אפ"ה פטור מצד טירדא דזה אינו יכול להתכוין לסוכה כו' עיי"ש.

הפמ"ג שם מבאר את דברי הט"ז שעיקר מצות הסוכה הוא שיתבונן בנפלאות ה' וזה המצטער אינו נותן לב ומש"ה אף אם אחר שיצא מהסוכה יהא מצטער ג"כ פטור מן הסוכה כיון שאינו יכול להתבונן בנפלאות ה' אולם כל זה אם הצער לא בא אליו מחמת הסוכה, אבל אם הצער מתחדש

מחמת הסוכה בהכי אינו יכול להפטר נמחמת טעם זה דאדרבה שע"כ הוא זוכר את נפלאות ה' שהתורה אמרה לצאת מהסוכה בתשרי ולא בקיץ כדי שיראה שיושב בסוכה דירת עראי מחמת ציווי הקב"ה ועי"ז יזכור את נפלאותיו של הקב"ה ואז פטור ממצות סוכה רק אם יש לו מקום שע"י יהא יכול לינצל מצערו. עיי"ש.

והנה בעבודה זרה ג. איתא שלעתיד לבא יבאו אומות העולם ויבקשו לקיים המצוות ויאמר להם הקב"ה מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה מיד ^{למנוח החכמה} כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם ^{אח"ח 1234567} חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא.

וקשה הרי מצטער פטור מן הסוכה ומה החסרון אם יוצאים מהסוכה, מבאר החתם סופר (דרשות ח"א עמ' מ') שהטעם שמצטער פטור מן הסוכה הוא לפי שהסוכה זכר לעננים שהיו לנחת ולא לצער, משא"כ סוכת עובדי כוכבים אינה לזכר העננים וא"כ מצות סוכה שלהם הוא ככל המצוות שאף מצטער חייב בהן.

עוד נפק"מ בין רבי עקיבא לרבי אליעזר

(א) בסוכה דף כז. תניא רבי אליעזר אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחולו של מועד וחכמים אומרים יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד ושזוין שאם נפלה שחזור ובונה בחולו של מועד.

הפנים יפות בפרשת אמור מבאר שרבי אליעזר ורבנן אזלי לשיטתם דלרבי אליעזר שסוכה הוא זכר לענני כבוד והרי ענני כבוד היו עם בני במדבר תדיר ולכן בעינן לשבת באותה סוכה דווקא משא"כ לרבנן שסוכות ממש עשו להם וא"כ בכל מסע ומסע היו בונים סוכה אחרת מש"ה יוצאים מסוכה לסוכה.

ומוסיף שאף הענני כבוד נסתלקו וזה היה במיתת אהרן אלא שהם עצמם חזרו בזכותו של משה ומש"ה מודה רבי אליעזר שאם נפלה הסוכה שחזור ובונה בחולו של מועד.

השו"ע בסימן תרל"ז ס"א פוסק שיכולים לצאת מסוכה לסוכה, וכתב המגן אברהם שהשל"ה כתב שהמהרי"ל נדחק היאך אדם יוצא מסוכה לסוכה

עיי"ש, ומקשה עליו המג"א דצ"ע הא קיל"ן כחכמים שמותר לצאת מסוכה לסוכה, מתרץ המטה אפרים בסימן תרכ"ה באלף למטה ס"ק מ"ב ע"פ דברי הפנים יפות הללו שכיון שר"א שסובר שאין יוצאים מסוכה לסוכה הוא לשיטתו שהסוכה ^{אוצר החכמה} הם לזכר ענני הכבוד, ומכיון שפוסקים ^{אח"כ 1234567} כוותיה בהכי, יש לחוש לדבריו ג"כ שאין יוצאים מסוכה לסוכה.

ומוסיף מטה האלף שאף שעיקר ההלכה קי"ל כחכמים שיוצאים מסוכה לסוכה אע"ג שאנו פוסקים שסוכות הם לזכר ענני הכבוד, צ"ל דטעמם של חכמים הוא אע"ג שסוכות הם לזכר ענני הכבוד מ"מ אין קפידא אם יוצא מסוכה לסוכה שאפשר שגם העננים היו מתחלפים לעתים, ועכ"פ לכתחילה ראוי שלא לעבור על דברי ר"א שאין יוצאים מסוכה לסוכה.

ב) עוד איתא שם תניא רבי אליעזר אומר כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון של חג בלולבו של חבירו וכו' כן אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו וחכמים אומרים כו' יוצא אדם ידי חובתו בסוכתו של חבירו דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויים לישוב בסוכה אחת.

בדרוש לבעל הכפות תמרים (שמודפס בספר גנזי מועדים) מבאר ויראה דזה תלוי בהך פלוגתא דלמ"ד דענני כבוד היו א"כ כל ישראל היו יושבים בסוכה אחת דפשיטא דסוכה אחת של עננים היה לכל ישראל וא"כ סוכת השותפין ושאולה כשרה, ולמ"ד סוכות ממש סוכת השותפין אינה כשרה.

ומוסיף הנ"ל וא"ת לפי"ז דהרי רבי אליעזר פוסל כאן סוכת השותפין וא"כ לפי"ז ס"ל סוכות ממש היו ואנן חזינן דבפ"ק דסוכה אמרינן דרבי אליעזר ס"ל ענני כבוד היו ור"ע ס"ל סוכות ממש היו, ומחמת קושיא זו כתב דע לך דהגירסא מהופכת בתורת כהנים ובהכי ניחא דפסקינן כרבי עקיבא באופן דנפק"מ לומר ענני כבוד היו לאשמעינן הך דרשא והך דינא דאמרן. ועיין בילקוט הגרשוני סי' תרל"ז סק"א מש"כ עוד בזה.

ג) והנה בהמשך דברי הגמ' שם איתא ורבי אליעזר האי האזרח מאי עביד ליה מיבעי ליה לגר שנתגייר בינתיים וקטן שנתגדל בינתיים ורבנן כיון שאמרו עושין סוכה בחולו של מועד לא איצטריך קרא.

מתבאר בדברי הגמ' שרבנן שסוברים שאדם יוצא בסוכה שאולה הם לשיטתם מהמחלוקת הקודמת שסוברים שאדם עושה סוכתו בחולו של מועד. וא"כ דברי הפנים יפות ודברי הכפות תמרים שמבארים את הגמ' שרבי אליעזר ורבנן הם לשיטתם ממחלוקתם מענני כבוד או סוכות ממש הוי דברים הסותרים זה לזה.

(ד) עוד נפק"מ בין ר"א לר"ע עיין בשו"ת תורת חסד ח"א סימן ל"ה ובפירוש המלבי"ם עה"ת בפרשת אמור, וע"ע מה שמפלפל הכתב סופר בשו"ת או"ח תשובה צ"ה. ועיין עוד בשו"ת זכרון יהודה או"ח סימן קפ"א.

לדעת החכמה

אח"ח 1234567

סימן מד

סוכה זכר לענני הכבוד שחזרו אחר שנסתלקו בחטא העגל

בביאור הגר"א בשיר השירים (א. ד.) כתב בתוך דבריו והג' הוא נגד סוכות שהוא זכר להיקף ענני כבוד שהיה תלוי בבנין המשכן כידוע, ובזה יתורץ מה שהקשו למה אנחנו עושים סוכות בתשרי כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד היה ראוי לעשות בניסן כי בניסן היה תחילת היקף עננים, אבל נראה לפי שכשעשו את העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן ומשה ירד ביום הכיפורים ובמחרת יו"כ ויקהל משה וצוה על מלאכת המשכן וזה היה בי"א בתשרי וכתוב והעם הביאו עוד נדבה בבוקר ב' ימים הרי י"ג בתשרי, ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל ובט"ו התחילו לעשות ואז חזרו ענני כבוד ולכך אנו עושים סוכות בט"ו בתשרי.

בספר עבודת הגרשוני (על שיר השירים ג. ד.) מביא את דברי הגר"א (בתוספת ביאור במהות ענין של ענני הכבוד) ואמר דודי הגאון הנ"ל ששורש הטעם של מצות סוכה הוא על מה שחזר הקב"ה ונתרצה לשכון בתוך בני ישראל ולא למסור אותם למלאך כמו שאמר בתחילה הנה אנכי שולח מלאך לפניך (שמות כג. כ.) רק השכינה תהיה תמיד בתוכם והם ישבו בצילו, והתחלת חזרת השכינה לישראל היתה בט"ו בתשרי כי ביוהכ"פ ירד משה מן ההר להגיד לישראל שצויה ה' לעשות המשכן ולשכון בתוך בני ישראל

לעולם ולא יסור מהם לעולם כמו שכתוב השוכן אתם בתוך טומאותם (ויקרא טז. טז) וביום המחרת יום הכיפורים ציוה להביא נדבות המשכן הרי י"א והיום י"ב וי"ג הביאו נדבות דכתיב והם הביאו אליו נדבה בבוקר בבוקר (שמות לו. ג.) כדאיתא במדרש ר' יהודה ור' נחמיה אומרים שני ימים היו מביאים נדבות שנאמר בבוקר בבוקר, ביום י"ד הכריזו שלא יביאו עוד וביום ט"ו התחילו לבנות המשכן וחזרה השכינה לישראל, על זה ציוה לנו הקב"ה לעשות את חג הסוכות בט"ו לחודש השביעי על שם שזכינו לשבת תחת כנפי השכינה וזהו פירוש הכתוב כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וזהו ענן הכבוד שחזרה השכינה על ישראל.

ועפ"ז כתב בספר פתחא זוטא שיש לפרש הטעם שכתב הרמ"א בסי' תרכ"ד שמצוה לתקן הסוכה תיכף אחר יוהכ"פ, משום שאז נתעורר החזרת ענני הכבוד.

בדרשת הכפות תמרים (בספר הזכרון גנזי מועדים) ג"כ כתב כן על הקושיא מדוע סוכות בחודש תשרי ולא בניסן ומתרץ אך לפי מה שראיתי בספר לבנת הספיר שבעוון העגל נסתלקו ענני כבוד וחזרו בזכות אהרן כמשנ"ל והיתה חזרתם אחר שנצטוו במשכן ונזדרזו בה ומרע"ה ירד למחרת יוהכ"פ וצוה על המשכן כמשנ"ל ונדבת המשכן הובאה בב' בקרים כדרשינן והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר א"כ ביום י"ד בתשרי העבירו קול במחנה אל יעשו עוד למלאכת הקודש ולכן ביום ט"ו שכבר שלמו המעשים זכו לענני כבוד ולכן מצות סוכה בט"ו בתשרי, ולפ"ז א"ש מ"ט אין אנו עושים זכר למן ובאר רק לענני כבוד משום דמן ובאר לא פסקו מהם לעולם כיון דהם מזונות האדם והם דברים הכרחיים אמנם ענני כבוד דהיה להם ופסקו מהם וקבל הקב"ה תשובתם וחזרה עטרה ליושנה ע"כ אנו עושים זכר לנס הזה בחודש הזה למען ילמוד הבעל תשובה לשוב בכל לבו ובכל נפשו לה' אלוקיו ולא יחסר ממנו כל טוב שהיה מקדם.

החתם סופר בסוף דרשתו לשבת שובה תקצ"ה כותב והנה הראיה הברורה שזכינו ביוהכ"פ ליום סליחה נלע"ד כי החוטאים בעגל פלטם ענני הכבוד וכשנסלח להן ביוהכ"פ וירד משה מחרת יוהכ"פ וצוה על נדבת המשכן לכפר על העגל והם הביאו אליו נדבה בבוקר עד ליל שבת שהעבירו קול במחנה והיא היתה ליל ט"ו של סוכות לפמש"כ תוס' בב"ק. (פב. ד"ה כדי)

שירד משה ביום ב' מחרת יוהכ"פ ואז כשנגמרה נדבת המשכן נגמרה סליחת יום הכיפורים וקלט הענן אותן שכבר פלט וע"כ יושבים בסוכה זכר לענני כבוד שקלטם ושהוא סימן על סליחת יוהכ"פ.

ובדרשתו לסוכות לשנת תקצ"ה כתב בתוך דבריו אך לרבי אליעזר דס"ל ענני כבוד היה קשה הא אף הנשים היו באותו הנס של ענני כבוד ומ"ט פטורות וע"כ כמ"ש במק"א (היינו הדרשה לש"ש דלעיל) דענין ענני הכבוד שפלט החוטאים בעגל וכשמחל להם הקב"ה ביוהכ"פ וקלטם הענן ע"כ עושים אז סוכות ונשים לא פלטן הענן מעולם על כן פטורות מסוכות.

המשך חכמה בפרשת משפטים על הפסוק (כ"ג, ט"ז) "וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה" כותב וחג האסיף וכן בכי תשא לא כן בדברים כתיב חג הסוכות הטעם עפ"י דברי הגר"א שכשניתן לוחות השניים ומשה ירד מן ההר וחזרו ענני הכבוד בט"ו לחדש תשרי נצטוו על סוכות כידוע ולכך אז קודם דברות שניות קרא חג האסיף ולא חג הסוכות.

ומוסיף המשך חכמה ומסולק קושית ר' חנינא בראש השנה דף י"ג. יעו"ש. והבן. וכוונתו דאיתא בגמ' לומדת שכל תבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ר"ה אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית, ולומדת זאת הגמ' מדכתיב וחג האסיף בצאת השנה מאי אסיף אילימא חג הבא בזמן אסיפה הכתיב באספך אלא מאי אסיף קציר וקים להו לרבנן דכל תבואה שנקצרה בחג בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה וכו' מתקיף לה רבי חנינא ומי מצית אמרת דהאי אסיף קציר הוא והכתיב באספך מגרנך ומיקבך ואמר מר בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר ומפרש רש"י ואמר מר שלמדך הכתוב לעשות סכך של סוכה בפסולת גורן ויקב כגון קשין וזמורות דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ והאי חג האסיף נמי דקאמרת יתירא הוא משום דכתיב גבי באספך את מעשיך לאו יתירא הוא אלא זהו שם החג על שם שהסוכה מסוככת בפסולת גורן ויקב והו"ל כמאן דכתב וחג הסוכות בצאת השנה באספך מעשיך בזמן שאדם אוסף אל הבית תבואה שבשדות. ע"כ.

ולפי"ד המש"ח הנ"ל יש לתרץ קושיתו לפי שבזמן שהתורה כתבה חג האסיף לא נצטוו על הסוכה ומש"ה ל"ש לפרש באספך ע"ש שמסככין הסוכה בפסולת גורן ויקב.

1234567 אה"ח

ההבדל בין הגר"א והכפופ"ת לחתם סופר

בדברי הגר"א והכפופות תמרים מבואר שבחטא העגל הענן נסתלק לגמרי וחזר רק בט"ו בתשרי ומש"ה בהמשך דרשת הכפופ"ת כתב להקשות ובזה שכתבתי בשם ספר לבנת הספיר הביאו בספר יפה עינים [שבחטא העגל נסתלק הענן] הוקשה לי דהכתיב נחמיה ט' אף כי עשו להם עגל מסכה וכו' עמוד הענן לא סר מעליהם, ומשמע שאף שבחטא העגל לא נסתלקו העננים.

אולם בחתם סופר מבואר שהענן עצמו לא נסתלק אלא שפלט את כל בני לפי שחטאו משא"כ הנשים [ומסתבר דאף שבט לוי] שלא חטאו העגל לא פלטן הענן. ועיין עוד מש"כ בזה בסימן כ"ב.

בדברי הגר"א שהתחילו את המשכן בשבת

הגר"א הנ"ל כתב ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל ובט"ו התחילו לעשות ואז חזרו ענני כבוד.

ויל"ד בלשונו שכתב ובט"ו התחילו לעשות כיצד התחילו לעשות הרי היה בשבת כמבואר בשבת ריש פרק הזורק וכן היה יו"ט וקימ"ל דאין בנין בית המקדש דוחה שבת ויו"ט כמבואר ביבמות ו. ובשבעות טו:

ואמנם בלשון הכפופות תמרים כתב א"כ ביום י"ד בתשרי העבירו קול במחנה אל יעשו עוד למלאכת הקודש ולכן ביום ט"ו שכבר שלמו המעשים שזכו לענני כבוד.

משמע שלא התחילו לעשות המלאכה בט"ו רק לפי שכבר שלמו כל מעשיהם לבנין המשכן זכו לענני הכבוד.

בהגהות בן אריה על הטור בסי' תרכ"ה כתב דמפני זה נראה כגירסת התו"כ שרבי עקיבא הוא שס"ל שסוכה היא לזכר ענני הכבוד לפי שמבואר בפסחים דף ה. דלדעת רבי עקיבא אמרינן ביו"ט מתוך שהותרה מלאכה ביו"ט לצורך אוכל נפש הותרה אף במקום שאינה לצורך אוכל נפש, ולדעת הרמב"ם האיסור של מגבן הוא משום בנין וה"ז הותר לצורך אוכל נפש ומש"ה הותר אף לצורך בנין המשכן.

ואף שכתבו התוס' דבעינן צורך קצת משום מצוה חשיב צורך קצת כמבואר בתוס' פסחים ה: ד"ה לא אמרינן.

(וכבר העירו האחרונים שלפי סברא זו מדוע אין בנין ביהמ"ק דוחה יו"ט הרי מלאכת בונה הותרה ביו"ט לצורך אוכל נפש לפימש"כ הרמב"ם שהמגבן ה"ז תולדה דבונה ומתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך עיין מש"כ בזה בבית יצחק חאו"ח סימן ג' סימן פ"ו אות ט"ו וחיו"ד ח"ב סימן קמ"ג אות ג', ובבאר יצחק חאו"ח סימן י"ג ענף ח' ד"ה ומה שהקשיתי על שיטת התוס' ובחתם סופר בפ"ב דביצה)

בספר לבושי מרדכי או"ח חלק ב' סימן קכ"ד כתב ליישב שבאותה שנה שחזרו העננים לא נתחייבו לנהוג את חג הסוכות רק שנה לאחמ"כ נתחייבו ביו"ט זכר לענני הכבוד שחזרו, ומשו"ה הותר להם לבנות ביו"ט. (וסובר דלא כדעת המשך חכמה הנ"ל שאף אם לא נצטוו על מצות סוכה מ"מ היה נוהג יו"ט).¹²³⁴⁵⁶⁷

אמנם כל דבריו מיישבים את הקו' איך בנו ביו"ט אבל אינו מיישב את הקו' שהיה ג"כ שבת.

ובספר משמר הלוי זבחים סימן קס"ו כותב לתרץ שמש"כ הגר"א "בט"ו התחילו לעשות" היינו פעולות והכנות שאין בהם מלאכה דאורייתא כגון מדידה או הבאה ממקום למקום באותו רשות היחיד. וגם בפעולות אלו מקיימים מצות הקמת המשכן, וכע"ז מבואר בקהילות יעקב עמ"ס שבועות סימן י' שכתב שאין מצות בנין המקדש נחשבת כמצות עשה שהזמן גרמא לפי שאינה בלילה ואינה בשבת ויו"ט לפי שהמצוה דבנין ביהמ"ק היא גם על ההכנות והעשיות השייכות לצורך הבנין וזה שייך גם בלילה, וגם בשבת ויו"ט משכח"ל הכנות שאין בהם מלאכה כגון מדידה או הבאה ממקום למקום באותו רשות היחיד.

ויש להוסיף שבמלאכת המשכן כתיב (שמות לה, כו) "וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים" ומבאר הגמ' בשבת צ"ט. שטוף בעזים וטווי בעזים והיינו שטוו ע"ג העזים עצמן, ובשבת עד: הטווה צמר שע"ג בהמה בשבת איתא חייב כו' רב כהנא אמר ואין דרך טווי בכך ולא והתניא משמיה דרבי נחמיה שטוף בעזים וטווי בעזים אלמא טווייה ע"ג

בהמה שמה טווייה ומתרצת הגמ' חכמה יתירה שאני ומפרש תוס' והעושים אותם בטלה דעתן אצל כל אדם. ¹²³⁴⁵⁶⁷אוצר החכמה

וא"כ לפי תוס' היה מותר לטות ע"ג העוים בשבת ובוודאי שמקיימו בכך מצות בנין המשכן, (ועיין עוד בשו"ת שואל ומשיב חלק ג').

סימן מה

בטעם שנקבעה מצוה לזכר נס ענני כבוד ולא לזכר נס המן
והבאר

המפרשים מקשים מה טעם שנקבעה מצוה לזכר נס ענני הכבוד ולא נקבעה מצוה ויו"ט לזכר שאר הנסים שהיו לאבותינו בצאתם ממצרים כנס המן והבאר.

(א) בספר בית אלוקים למבי"ט שער היסודות פרק ל"ז מתרץ שהמן והבאר אע"פ שהיו נסים מפורסמים מ"מ היו הכרחיים שא"א בלעדיהם משא"כ ענני הכבוד לא היו הכרחיים לכן נקבע זכר לזה להודיע שאף בדבר שאין הכרח עשה עמהם הקב"ה נס ופלא.

(ועיין במש"כ בסימן מ"ד בפטור נשים במצות סוכה ולא מחייבין להו משום שאף הן היו באותו הנס שהבאנו את דברי שער המלך בפ"ו מחמץ ומצה ה"א שכותב בא' מתירוציו שכל חיוב נשים במצוות שאף הן היו באותו הנס היינו במקום סכנה משא"כ בנס זה של העננים לא היה הצלה מסכנה אלא רק להגין מהחם והצינה, והערוך לנר הוכיח מדברי התוס' בפסחים ק"ח: שאף ענני הכבוד הצילו מסכנת מות של נשיכת נחש שרף ועקרב במדבר הגדול והנורא).

(ב) עוד מתרץ המבי"ט שבישיבת הסוכה יש רמז לענני הכבוד אך באכילת לחם או שתיית יין או מים ביום מן הימים לא יהיה זכר לנס.

ויש להעיר על כך מדברי הט"ז בסימן תרע"ח שחיוב אכילת לחם משנה בשבת הוי חיוב מן התורה זכר למן הרי שחזינן ששייך באכילה ענין זכר למן.

ג) החיד"א בספרו ראש דוד עה"ת פרשת אמור מתרץ שהעננים לא ניתנו לאחר תרעומת מצד בני ישראל משא"כ המן והבאר שניתנו לאחר שבנ"י התלוננו.

ד) עוד מתרץ החיד"א שענני הכבוד נתייחדו לישראל בלבד ולא לערב רב משא"כ מהמן והבאר נהנו ג"כ הערב רב.

ומקור דבריו הוא מהזוה"ק פרשת כי תשא שמבואר בדבריו שאע"ג שהעננים והמן והבאר ניתנו רק לישראל ולא לערב רב, מ"מ מהמן והבאר היו הערב רב אוכלים ושותים ג"כ עיי"ש, משא"כ בעננים לא השתמשו כלל.

וועיין לעיל בסימן כ"ח מש"כ בשם החיד"א הטעמים שהערב רב לא היו בעננים. ואחד מהטעמים הוא כי ענני הכבוד הוא שרביטו של מלך ואין משתמשין בשרביטו של מלך כי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, משא"כ ישראל הם נחשבים כבנים לקב"ה ואב שמחל על כבודו מחול. א"ח 1234567

מוסיף לבאר עפ"י הבני יששכר (חודש תשרי מאמר צלא דמהימנותא מאמר י') שמפני כן נקבע חג הסוכות אחר יוהכ"פ לפי שביוהכ"פ הקב"ה מוחל את העוונות, ומועיל מחילת עוונות רק לישראל כי אב שמחל על כבודו מחול אבל לא לאומות העולם כי הם אינם נחשבים כבנים למקום ורק כעבדים למלך, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.

וע"י עשית הסוכה שהיא זכר לענני הכבוד מראים בכך שישראל נחשבים בנים למקום. ומתכפר להם עוונותיהם.

עוד כתב עפ"י לבאר מש"כ בסה"ק לחלק צדקה לעניים בערב סוכות, כי איתא בב"ב י. וזו שאלה שאל טורונספרוס הרשע את רבי עקיבא אם אלקיכם אוהב עניים מפני אינו מפרנס א"ל כדי שניצולו אנו בהן מדינה של גיהנם א"ל אדרבה זו שמחייבתן לגיהנם אמשול לך משל למה"ד למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא כועס עליו, ואתם קרויין עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים, אמר לו ר"ע אמשול לך משל למה"ד למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו

כששמע המלך לא דורון משגר לו ואנן קרויין בנים דכתיב בנים אתם לה' אלוקיכם וכו'.

וא"כ כיון שע"י ישיבת הסוכה שהיא זכר לעננים זו ראייה שאנו נחשבים בנים לקב"ה, מפני כן חובה עלינו לתת צדקה, כי חיוב צדקה הוא מכיון שאנו נחשבים בנים לקב"ה].

אמר ר' חייא

(ה) בדרשת הכפות תמרים (שהודפסה בספר גנוי מועדים) מתרץ שאמנם אף לבאר והמן תקנו מצוה לזכר אותם נסים והוא שניסוך המים בחג הוא זכר לנס הבאר, חיוב העשרונים לקרבנות של יו"ט ראשון של סוכות שחל להיות בשבת הם ס"א עשרונים כמבואר במנחות ק"ג: וזה נוטריקון ס' אמה שכך היה גובהו של המן כמבואר ביומא ע"ז., וע"ע שם מש"כ בחשבון ס"א עשרונים ביו"ט שלא חל להיות בשבת.

אמר ר' חייא

(ו) בב"ח בסימן תרכ"ה מחדש שמ"ד שסוכה זכר לענני הכבוד מפרש את הפסוק למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים היינו שע"י מצות סוכה שהיא זכר לענני כבוד שהיה מיד ביציאתם ממצרים שנזכר עם זה גם שאר נפלאות ה' המן והבאר ולמען ידעו קאי לזכור כל נפלאות ה' בהוציאם ממצרים.

סימן מו

הדרש שלמדים ממנו דיני הסכך

מתני' בסוכה דף יא. זה הכלל כל דבר שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככין בו.

ובגמ' (בעמ' ב') מנה"מ אמר ריש לקיש אמר קרא (בראשית ב) ואד יעלה מן הארץ מה אד דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ אף סוכה דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, [מבאר רש"י שמהפס' ואד יעלה מן הארץ שמע מינה עננים גידולי קרקע נינהו וסוכה מעננים ילפינן שהרי זכר